

NOVIČE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti. sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 4. aprila 1855.

List 27.

Nekaj od obdelovanja vinogradov in od pridelovanja vina.

Ker je v tistih krajih, kjer vino raste, zdaj čas vinograde obdelovati in je po vinskih goricah že vse živo delavcov, mislimo, da ne bo odveč o tem od nekterih koristnih reči povedati, ker dobrih naukov nikoli preveč ni, in je še vedno dovelj ljudi, ki svojih del ne delajo s premisljivostjo, ampak po stari navadi, kar bi dan današnji ne smelo biti, in nikoli ne.

Nekteri grajajo pridelovanje vina in pravijo, da kraji, kjer vino raste, so navadno bolj revni od drugih, ker vino je zapeljivo in dela človeka mehkužnega, neumnega in manj gospodarnega. Ne moremo tajiti, da je to nekoliko res; pa vendar tudi terdimo, da v vinskih krajih je manj pravih zrelih pijancev memo nevinskih, ker žganje in druge močne pijače so še bolj zapeljive, in se človek pri njih prej navadi pijančevati, in popolnoma poživiniti se, svoje dolžnosti zanemarjati in pamet in premoženje z gerdim žertjem zapravljati. Res je, da v dobrih letih vinogorniki pri svojih hramih, pri čepu, so v jeseni radi oživljeni in glasni, in ukaje domú gredoči se z marsikakšnim prelazom ali s kako bervjo pogovarjajo, se včasih nad njimi tudi prenačijo, ali pa včasih tudi kako berv zajezdijo ali po nji plezajo, posebno če ročaja nima, in se tudi primeri, da se oblečeni, kakor so, malo skoplejo in ohladé; pa to nič ne dá, in ni vsak dan, in tudi glava ne boli, in ko noč spet glavo zbrihta, se drugi dan smejajo. Ne more se jim to za zlo šteti ali preveč zameriti, ker se mora sladko vince, ki serce razveseljuje, pokusiti in njegova vrednost spoznati, za kterelega so toliko terpeljivi. Prijatli vkup se snidejo in vincu zapojejo, ki so ga pridelali, da svoje težave malo pozabijo.

Pa dasiravno so kraji, kjer vino raste, navadno bolj revni od nevinskih, vendar zamore umnim tudi vino lep prihodek biti in jim premoženje kar zlo pomnožiti, ako vedno pamet poslušajo. Da jim bo pa vino lep dobiček dalo, jim svetujemo tri ali štiri reči, ktere naj pri svojem gospodarstvu vedno pred očmi imajo; ter 1) naj svoje vinograde primorajo, da kar nar več mogoče in veliko več od zdaj pridelka dajo, 2) naj skerbé, da bo pridelano vino kar nar bolj mogoče, in veliko bolj od doslej, žlahno in dobro; 3) da svoje vino kar nar bolj mogoče dobro prodajo, in 4) da drugih svojih prihodkov pri vinu ne zanemarijo. Bomo od vsih teh reči v tem so-stavku nekoliko govorili.

I.

Da vinograd kar nar več mogoče pridelka dá.

Naši dolenski vinogradi dajo tudi v dobrih letih še vse premalo grozdja, dokler po verjetnem spričevanju zvedenih ljudi dajo, postavimo, na Ogerskem pri Pečuhu na enakem prostoru veliko več od naših, in tako tudi po drugod. Pri Pečuhu namreč ni nič nenavadnega, da priraste v boljših letih na oralu

(na 1600 štirj. sež.) po 200 austrij. veder vina in včasih še več; pri nas pa v nar boljših letih ne čez 70—80 veder. Kaj je vzrok tega razločka? Več reči: a) zemlja, b) terta, c) sadež, d) obrezovanje, in e) drugo obdelovanje vinogradov in ravnanje v njih.

1. Zemlja je sploh na spodnjem Ogerskem zlo rodovitna, in v ravninah večidel gnojna nanesina. Polje malokje gnojé, ampak živinski gnoj v vodo pomečejo, da ga voda odnese, njive pa čredoma v celini puščajo, da se počijejo in jih na tretje leto obsevajo. Ne morem verjeti, da je to prav in dobro, in da bi gnoj razun žita, ako bi se pridelki umno verstili, postavimo, koruzi, detelji, tabaku in drugim takim sadežem, ki veliko živeža potrebujejo, odveč bil, ampak da gnoj po stari ne dobri navadi zametujejo, in tretji del tacega lepega polja v celini puščati ne more nobene hvale vredno biti. Dokler je kaka dežela še malo obljudena in je veliko rodovitnega polja, malo pa prodaje, takemu gospodarstvu ni zameriti; ali zdaj so se časi v tem silno spremenili in raznih pridelkov ni nič preveč, posebno ker so pota po skerbi vikšega vladstva na vse strani odperete; pa staro ukoreninjeno, vraščeno navado opustiti je ravno tako težko, kakor železno srajco isleči, in bo v škodo sveta menda taka nerodna navada še delj časa ostala. Za vinograde pa, ki jih pri Pečuhu na sončni strani po goricah imajo, rabijo gnojno zemljo, ki jo tertam od časa do časa jako obilno in globoko zakopujejo. To nareja terte lepše rašče, mladikaste in rodovitne. Pri nas na Dolenskem gnojé gorniki svojim tertam vse drugač. Grubancam devajo globoko nekaj gnojnih stvari, ki pa ne gnojé, dokler ne strohné, tersja, vejevja, plev, koruzovine itd. malo pa gnojne zemlje in sparstenine. Drugim tertam devajo tacih reči le bolj pri verhu in še tega malo. Ni čudo tedaj, da tertje peša in se zablati, ostariči in neha roditi. Treba bi bilo od časa do časa vinograde globoko prekopati, izmolzeno zemljo izmetati in okoli korenin nove gnojne zemlje dati. Take gnojne zemlje je dovelj po voznihih klancih, po vaséh, po mejah, po hostah, ki bi vinogradom napeljana čudeže delala, in tudi pri sadji, če bi jo tako rabili.

(Dalje sledi.)

Bera zeliš.

(Konec.)

Narbolje je, ako zelišar vse te stvari, koj ko jih je bil nabral in osnažil, naravnost lekarju ali zdravniku nese, ker ta dva vesta nar bolje, kako zelinje pravilno sušiti, hraniti ter v rabo svojo pripravljati. — Toliko od zdravnega rastlinja.

Rastline, kterih obertniki potrebujejo, če rastejo po livadah in polji, utegnejo tudi ljudje na kmetih brati, pa ž njimi tergovati celó. Tako berejo že od starodavnih časov na Štajarskem tako imenovano špajko, prijetno planinsko zel, ktera posebno na planinah med Koroškim in Štajarskim obilno raste. Leto in dan hodijo pridne zelišarce po teh višavah, na-

NOVICA

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v saboto 7. aprila 1855.

List 28.

Nekaj od obdelovanja vinogradov in od pridelovanja vina.

I.

Da vinograd kar nar več mogoče pridelka dá.

(Dalje.)

2. Terte imajo na Ogerskem večidel vse druge memo naših, in ne terpe v vinogradu perhljivek, ki nočejo roditi. — Pri nas naj bi tudi vsak gornik iz svojega vinograda take izmetal, ki imajo komaj vsako tretje, četrto leto kako češuljo, in naj bi namest njih nasadil rodovitne terte, namreč take, ktere dajo dobro vino in rade rodé. Je nekteri javor, nektera drobna belina, nektera tičina, tudi primorščina in mozlevina rada rodovitna, dokler ni zanemarjena, tudi česninske terte so nektere rade bogate: take naj se bolj sadé, da bo več in dobrega grojzdja, in tudi še zelenika je rada polna, ima velike in zažete grojzde, in je pred tatvino manj v nevarnosti; dozori v gorkih jesenih, če tudi od družega grojzdja malo pozneje, pa dá močno in terpeče vino; v slabih letih pa, ko je merzla jesen, mora dalej zoriti; naj se bolj na sončnem kraji sadi. Pa tudi iz nemških krajev se lahko dobre in rodovitne terte dobé, ki bi pri nas gotovo storile, če bi komu mar bilo za-nje. Sej tudi pred več leti žlahnega sadja pri nas ni bilo, ki je zdaj, in dobro plenja; zakaj bi terte pri nas ne storile, ako bi se tako oskerbovale, kakor hočejo imeti?

3. Kar sadeže tiče, smo vidili na Nemškem pri Dunaji terte v vinogradih tako posajene, da ni bilo nikjer laza, pa tudi nikjer gošče ne; tudi pri Pečuhu na Ogerskem so terte nek tako nasajene, in je to verjeti, ker tako zlo plenjajo, dokler v gošči in v hotatji ne more ne veliko ne dobrega grojzdja biti, ker sonce ne more do njega; lazi pa tožijo lenega gospodarja. Pa tudi vse, kar tertju senco dela, je v vinogradu škodljivo, postavimo, visoke brajde, hrami v vinogradu, posebno pa sadno drevje, nar bolj košati orehi, kar je vse sicer dobro, v vinogradu grojzdu pa škodljivo, in nič tacega se po Nemškem ne vidi. Iz enacega vzroka se tudi dolgi koli ne priporočajo.

4. Režejo pa terte na Nemškem tako, da ostanejo zlo nizke, in ker so vinogradi dobro gnojeni, pusté po 2, 3 mladike s štirimi, petimi očesi, ki imajo v jeseni vse polno grojzdja, da ga komaj derzé, in ni viditi skoraj nobene stare terte. Vinoredniki okoli Badna skoraj vse ter neznano veliko grojzdja na Dunaj branjevcem prodajajo. Na Ogerskem pri Pečuhu (menda tudi drugod) režejo terte na betice ali glavice, ki imajo okoli mladike kakor zvezda žarke, in v jeseni vse polno lepega grojzdja, ki ga dva ali trije kratki koli nakviško derzé, ali je pa terta za terto privezana, dokler grojzdje ne dozori. Marsiktera taka terta dá poln kebel grojzdja in včasi še več. Naši Dolenci pa puščajo pri rezanji šparone, po enega ali dva, na močnih tertah, in jih všibé, da so prisiljeni roditi; ali ker pri njih tudi nar boljša terta je še zmiraj slabo gnojena, se morajo drugo pomlad taki šparoni odrezati, in ena sama kratka mladika pustiti, da terta ne

oslabi in ne pogine. Bi bile bolj dobro in globoko gnojene, bi se lahko več in še daljših mladik brez škode tako puščalo, da bi prav veliko grojzdja dale, in ako bi se nov sadež delal, bi se terte v versti sadile in potlej mladike v nizke brajdice razpenjale in po volji sibile, in tako posebno veliko grojzdja dale, bi tudi lahko bolj redke bile, se od časa do časa lože dobro gnojile in le same terte pridno okopavale.

5. Na Nemškem in Ogerskem položé pred zimo vse terte na tla in kole pod streho vzamejo, in terte še malo s parstjo zagrenejo tako, da se pozimi nič ne pozná, kje je vinograd. V takem stanu ostanejo terte do pomladi, do zlo pozne rezatve, in ni nikoli slišati, da bi pri njih terta še clo v nizkih krajih kterikrat pozebla. Kako velicega priporočevanja da je to našim Dolencem vredno, vsak lahko spozná, ker jim mraz tolikrat, posebno bolj dolenske vinograde ne le za eno leto, ampak še za več tako posmodí, da se nekteri nikoli več ne okrevajo, ampak terte razpokajo in usahnejo.

V jeseni, ko začne grojzdje mecati, imajo po Nemškem povsod straže postavljene, da nobeden, še lastni gospodar ne smé po svoji volji iti v vinograd ali v goro, dokler grojzdje ni popolnoma zrelo in oklicano ni, kdaj da se smé začeti brati. To se godí po Avstrijskem in se mi zdí, da tudi po Ogerskem po stari hvale vredni navadi; pri Rajnu pa, na Hesenskem, Nasavskem itd., kjer imajo naj bolj sloveče vina, so posebne postave, po kterih se to zvesto spolnovati mora, ter vse v velik prid posameznim gospodarjem in celi deželi, ker pridelovanje vina ne gré le v posamezno, ampak v občno oskerbovanje in gospodarstvo dežele, ki deržavi čast in veliko dobička vabi. Ondi nimajo v vinskih goricah nobenega bajtarja ali selenka, da bi hišo v gori imel in stanoval, in kure in prasce redil; ondi ne smejo berači čez take gorice hoditi, ne fantini in vlačugarji se po njih klatiti. Koliko grojzdja mine po tacih potepuhih pri nas! Tudi ondi ne hranujejo vina v gorah, da bi po-nj hodili, ali pa da bi tatje hrame razbijali in ga kradli, in tacih hramov bi zdaj tudi pri nas treba ne bilo, ker so desetinske pravice minule.

Če se tedaj po družih krajih dá na enakem prostoru veliko več vina pridelati memo prej, zakaj bi se to pri nas ne dalo, ker je tudi pri nas dobra lega za vino in rodoviten svet, kakor po Nemškem! Sej brez umnosti in terpeža nikjer nič prida biti ne more.

Pane le veliko več od dozdej, ampak tudi veliko boljšega, in kar nar bolj mogoče dobrega in žlahnega vina naj si naši vinorejci pridelati prizadenejo, in jim to v sedanjih okolišinah kar zlo svetujemo.

(Dalje sledí.)

Od čbelarstva nekaj.

Ni ga po kmetih, če je kraj za to, skor nobenega postranskega pridobitka, ki bi pri malem trudu, ob krajšem času in z manjšimi stroški gospodarju v dobrih letih toliko vergel, kot čbelarstvo. Ono ne potrebuje velicega zemljiša; kaka dva seznja na dolgo

NOVIČE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 11. aprila 1855.

List 29.

Nekaj od obdelovanja vinogradov in od pride- lovanja vina.

(Dalje.)

II.

*Da bo pridelano vino, kar nar bolj mogoče, in ve-
liko bolj od doslej šlahno in dobro.*

K temu so potrebne sledeče reči: a) da grojzdje dosti dozori, b) da se grojzdje v lepem vremenu bere, c) da se, ako je mogoče, nar boljše grojzdje posebej bere, in od manj dobrega loči, in d) da se vino v dobri posodi in čedno hrani.

1. Bomo nar prej od zrelosti grojzdja potrebne reči govorili, ker vémo, da malo ljudi ima od tega jasne in prave zapopadke, in da še vinogorniki, ki vsako leto grojzdje beró, ne poznajo vsi zrelosti grojzdja za vino.

Kdaj je grojzdje za vino zrelo? Takrat, kadar je v vsih jagodah sladkor skuhan in izdelan, in izdelana v njih vsa vinska reč, kadar grojzd od debela po peclji nič več ne dobiva, in je v jagodah vodeni sok v vino spremenjen. Kdaj pa je to? Nekoliko pokus, nekoliko pa tudi okó presodi, kdaj je to dogotovljeno. Kadar je jagoda mehka, prijetnega, ter bela po gorkoti zažarjenega, črna dobro začernelega, in vidno zrelega pogleda in toliko skozna, da se peček v nji lahko vidi, in gré rada od peceljčka, in je v ustih prijetna, nič sirovega in vodenega pokusa nima, in se od soka perstje sprijemljejo, kakor od kleja: tačas bo vsak rekel, da je zrela.

Ali vse grojzdje ne zori kmalo, tudi enega plemena ne, tudi na eni terti vsi grojzdi ne, in tudi na enem grojzdu vse jagode ne kmalo ali ob enem, in tudi v vsih vinogradih in vinogoricah in še v enem vinogradu, če tudi je grojzdje enega plemena, ne vse kmalo, kakor tudi vse terte ne cvetó vse kmalo, in tudi na eni terti vsi grojzdi ne, in tudi na enem grojzdu vse jagode ne, ampak počasi se razsiplje drugo za drugim pri lepem vremenu, kadar čas njegov pride, pri nas večidel v drugi polovici mesca rožnika. Nar prej cvetè pri tleh kaka češulja, in zori tudi nar prej, potlej gré to zaporedoma od tal do zgornjih grojzdov, včasih pa tudi berž nekteri zgornji grojzdi cvetejo; v zatišji, v odsončnih vinogradih, v debeli zemlji, v visocih gorah pozneje. Nektere plemena so zgodneje, nektere pozneje; zgodneje prej začno zoriti, pozneje pozneje, kakor pri drugem sadji. Nektera pritlešna češulja je že vsa zrela, drugi višji grojzdi so še sirovi in kisli; nektera jagoda na grojzdu je že sladka, druge na sredi grojzda so še sirove in kisle, kakor je vsem znano. — Če je v jeseni mesca kimovca lepo in gorko vreme, zori grojzdje hitro; večidel v treh tednih je takrat zrelo, kakor v treh tednih ocvetè. Če je pa po mali maši deževno in merzlo, kakor je rado, se zoritev zlo zapozni, tako rekoč stoji in oterpne. Se pa po sv. Matevžu vreme spreoberne, začne spet prijetno, gorko in sončno biti, začne tudi zastalo zorenje pospešiti, pa zavoljo bolj kratkih dni in že hlad-

nih noči že bolj počasi, in takrat pred sredo mesca oktobra umnim ni misliti na dognano zoritev in na branje, ker, akoravno je že veliko grojzdja zrelega, vendar vse ni še zrelo, ne le pozniško ne, ampak tudi drugo zgodnejše v senci, v zatišji, v gošči ne, tudi na eni terti vse ne.

Prej pa ni brati, dokler ni vse grojzdje popolnoma zrelo, kar se ga bere. Vendar imajo že staro navado pri branji zeleniko večidel popuščati, da pozori, in jo pozneje beró; veliko pa jih je, ki tudi še skorej malo da ne, terdo in nezrelo zeleniko, posebno če je je malo, med drugo vzamejo. Pa ne verjel bi, kdor ni sam vidil in poskusil, in kdor vina popolnoma ne pozna, kaj da stori tudi malo nezrelega grojzdja med zrelim. Med sto bokali zrelega vina, postavimo, deset bokalov nezrelega skazi vino tako, da, če bi ga zgol zrelemu primerjal, ptujec ne bo verjel, da je vino iz ravno tistega vinograda in iz ravno tistega plemena, z unim vkup rastlo, in da sta prava brata. In ta razloček delajo včasih sami 14 dnevi, včasih samo en teden, ako se prej ali pozneje bere, in se zrelost počaka ali pa ne počaka.

Ker je vse to skoz in skoz tako resnično, kakor amen v očenašu, ne moremo zamolčati nezapopadljive bedalosti nekterih vinogornikov, ki beró svoje grojzdje ne le preden je vse zrelo, ampak dostikrat še prej, ko še nobenega grojzda popolnoma zrelega ni, in si ne dajo dopovedati, da to ni pravedno! So nekteri ljudje tako neznanu hudi na vino, to je, lakomni in požrešni, da ne morejo počakati, enaki nekteri živini, ki meje in plotove predere, da v škodo bezne. So vlni malo vina pridelali, ki je že davnej pošlo, hodijo, kadar grojzdje začne mecati, tipat ga, če je že mehko ali ne. Ako najdejo, da so jagode že zlo mehke, dasiravno še ne zrele, in nektere grojzde na tleh, odpadle, pravijo: kaj bom čakal, sej je grojzdje že mehko, in se škoda godí, ker grojzdje po tleh leži, če ga tudi ne leži veliko. Gredo tedaj brat, in mislijo morebiti le podberin delati, to je, samo nekaj zrelega grojzdja pobrati, in kar ga je na tleh, ki je nezrelo ali bolno odpadlo in se vé da ni za vino, da bi ga berž pili. Al ko začno brati, gré grojzd za grojzdom, in se tako vse pobere, in pravijo, da bo že v sodu pozorilo. — Drugi se izgovarjajo s tem, da pravijo, da grojzdje gnjije. Taki se po tem še bahajo in pravijo: „moj most je že tedna star“, — se vé da uboge čeva, v ktere pride! — Slišijo drugi, da ta in ta sta že pobrala, gredó kmalo tudi oni za njim brat, kakor mlade goske za starko brez uma, misleč, da že uni vé, kaj dela, in kmalo po tem je branje vesoljno, ker se bojé drugi, da bi njih grojzdje zastalo in živali in ljudém v plen ne bilo. Kakošno vino da mora tako biti, in da tudi zdravju, kakor vsaka negodna reč ne more koristiti, in kako zlo deželo tako neumno, otročje ravnanje osramotuje, je lahko umeti. Pa če tudi ne beró precej vsi in povsod, ko je kateri revež svoje pobral, vendar o sv. Mihelu hočejo vsi brati, bodi grojzdje zrelo ali ne, ker pravijo, da mora do sv. Mihela vse zrelo biti, kar pa ni res,

ker ni vsaka jesen enako gorka, da bi grojzdje do tistihmal popolnoma dozoriti moglo. Zatorej imajo naši dolenski vinogradniki le takrat dobro vino, kadar je do sv. Mihela ali pa še prej grojzdje popolnoma zrelo, ko jih vreme prevari; pa bi ga lahko večkrat imeli, ako bi vselej zrelosti počakali. Izgovarjajo se tudi s strahom pred točo. Pa ajde zastran tega ne gredó žet, dokler ni dosti zrela. Iz tega se vidi, da toča, ki malokdaj pride in je na ajdi ravno tolika nesreča, kakor na grojzdji, je le izgovor.

Da v sodu vino pozori, je le toliko res, da zrelo vino se v sodu umladi, nezrelo pa ne zori in ne more zoriti, se tudi ne more, da bi močno bilo, dogoditi, ker sladkora nima, in ga nima, ker ga jagode še niso bile naredile; vémo pa, da le sladkor se pri vrenji v duh in moč spremeni. In tako nezrelo vino ne more ne terpeti, ne žlahno biti, ampak je, ker ima preveč žlezastih in negodnih mesnatih gnjilobi udanih stvari, močí pa ne, mnogim boleznim in nevarnostim skaziti se, pripravno.

Če je v vinogradu veliko odpadenega grojzdja po tleh, naj ga poberó, pa ne za vino, ampak za kis porabijo, ker ni zrelo. Lipina in podlipec in kratkopicelj se nekatere leta radi osiplejo, včasih vihar slabo postavljene kole in tertje podere, včasih ga nerodni ljudje, ko po vinogradu hodijo, obrijejo; pa zavolj tega bi neumno bilo, tudi drugo nezrelo grojzdje pobrati.

Včasih grojzdje zlo gnjije, posebno debela belina in nekatera zažeta črnina. Če se to godi v deževji pred zoritvijo, tako grojzdje pri dolgem deževanju ne zori več, ampak se spridi. Ali hočeš zato vse nezrelo grojzdje pobrati? Če ne gnjije zlo, se dá pomagati, ako se gnjile jagode iztrebijo in zdrave pusté, da dozori. Če pa zlo gnjije, naj se tako gnjilo grojzdje obere in za kis oberne. Če pa grojzdje gnjije že zrelo, gnjije le kožica na jagodi, sok ne, in tako grojzdje naj se pri branji posebej bere, in bo še vsejedno dalo dobro, ali vsaj za dom koristno vino.

Bojé se ljudje tudi mraza ali slane, da bi jim grojzdja ne omorila in zato, pravijo, morajo prej brati. Pa mraz ne omori zrelega grojzdja, ker vidimo po vinogradih pri branji ostale grojzde po hudem mrazu zdrave na tertah, tudi ko je že vse listje od tert odpadlo. Mraz omori le nezrelo grojzdje, ki je še voden, in zrelo samo tačas, kadar se v dežji vode napije, — voda zmerzne, vinska reč ne. Ali hočeš zavoljo tega straha sirovo, kisló, nezrelo grojzdje pobirati? V nekterih krajih na Ogerskem pusté grojzdje, in radi vidijo, da ga mraz omori, pravijo, da je po tem žlahniše. To velja se vé da le od zrelega grojzdja, ne od nezrelega. (Dalje sledi.)

Starozgodovinski pomenki.

Slovenščina v starem času.

Spisal P. Hicinger.

6. Ali je v starem času med Donavo in jadranskim morjem bilo ktero ljudstvo slovenskega rodú?

(Dalje.)

Razun teh božanstev pa so na starih kamnih slovenske zemlje naznanjene tudi parziške božanstva. Stari Perzijani so višje božje bitje imenovali Cervane akerene, neskončno vesoljnost, po stvarjenji duhov se je to božanstvo klicalo Ormuzd, ter je bilo zgol luč, toraj njegova podoba svetlo sonce in čist ogenj; podložni so mu bili višji in nižji dobri duhovi. Ko je bil pa telesni svet stvarjen, se je ločila luč od teme, in duh teme se je imenoval Ariman, kateri je bil v vedni vojski z Ormuzdom; služni

so mu bili vsi hudi duhovi. Očitno je, da je v parziškem basnoslovju samo Šiva po svoji dobri in hudi strani iz indijskega vzeta. Parziško basnoslovje se je preneslo tudi med Greke in Rimljane, in ondi je bil Ormuzd kot Mithras znan. Pri severnih Slovanih je bil Ormuzd imenovan Belibog ali tudi Svetovit, Ariman pa Černibog, tudi Zlebog; pri južnih Slovincih pa ste bile imeni Belin in Čert bolj v navadi. Pa Belibog se je kot sončni bog še dalje razločeval: Jarovit, bog spomladi, Rujevit, bog poletja, in Borovit, bog zime; Serovit, bog zora, Marovit, bog mraka; beseda vit je vitez, zmagavec. Na Jarovita pri južnih Slovincih še vedno opominja stavljenje mlajev, na Rujevita žganje kresa, in na Borovita božična koledva, kjer kruh in vodo na mizo devajo, ter pravijo, da je s tem že blagoslovljeno, ko vse tri božiče na mizi stoji; vémo, da so mi že enkrat pri obiskanji bolnika vodo od treh božičev namest blagoslovljene vode dajali, — se vé da nisem maral za takošno. Posebej pa je na celjskem kamnu severni Jarovit zapisan kot Jarmogius, to je, bog, kateri o spomladi zimo zmaguje; na drugem štajarskem kamnu je Jarbol, pomočnik zoper spomladne bolezni. Na slovanskega Rujevita močno opominja Deus Rubigus, to je, ravno bog za poletno rujo, na starem kamnu v Akvileji.

Razun častja naj višjega Boga, kateri je večidel na Jupitra pretolmačen, nobeno drugo bogočastje ni v toliko starih spominkih slovenske zemlje naznanjeno, razun Mithrovega. Kamni Mithratu posvečeni so se našli do zdaj: na Primorskem v Akvileji; na Kranjskem na Igu, v Trebnem, pri Černomlji, na Trojanah, na Koroškem pri Gospejsveti, na Kernskem gradu, v Šent-Vidu; na Štajarskem pri Rogatcu. Pa več še, božanstvo Belenus ali Bellinus, to je Belin, Belibog, s prav slovenskim imenom je na kamnih pri Celjovcu, v Akvileji sami na šestih mestih, v Benedkah, in na Furlanskem v Zuli; en napis je še v Tiburi poleg Rima, drugej pa nikjer nobenega¹⁾. To je zadosti pričevanja, da je bilo to v krajih od jadranskega morja proti Donavi zgol domače božanstvo; pa tudi stari zgodovinar Herodian na ravnost pravi, da je bil Belin v Akvileji domač bog; cerkveni pisatelj Tertulian pa na dvéh krajih pripoveduje, da je Belin božanstvo Noričanov²⁾. Po takem je vse prazno, kar Muhar in drugi nasprot govori, da je Belin celtiško božanstvo. Pa tudi sovražno bitje Ariman se nahaja poslovenjeno na kamnu, kateri je zdaj v Vidmu, Kerškemu nasprot, namreč z imenom Chartus, to je Čart, Čert, Černibog, kterege Muhar in njegovi družniki niso v stanu ne na celtiško ne na greško pretolmačiti. Sej tisti, kateri je kamen postavil, je sam razlago pridjal; Belin je namreč pretolmačen Apollo, kateri je bil Greku in Rimljanu ravno božanstvo sonca; Chartus pa je preložen Summanus ali Pluto, kateri je bil ravno božanstvo podzemeljskih krajev ali pekla. Kakor pa je pri Indih Šiva imel svojega psa Karbusa, pri Grekih in Rimljanih pa Pluto svojega psa Cerbera, tako so imeli tudi Slovenci svoje pse, kakoršnih se na starih kamnih dosti nahaja; pa tudi današnja pripoved od pesajnarjev, to je ljudi s pasjo glavo, je od tega močna priča; sej sem bil že sam večkrat od prostih ljudi prašan, kje da so pesajnarji doma? Na nekdanjo misel od podzemeljskega božanstva kaže tudi toliko vere na škrata ali čerta, kateri na zakladu sedi in ga varuje; in da je to božanstvo ravno s parziškim Arimanom v zvezi, naznanujejo tudi pripovedi od tičev grajfov, kateri zaklade varujejo, zakaj grajf je perzijansk zmisek, lev z orlovo glavo; take pripovedi sem še otrok dostikrat slišal. Med podobami, ktere so se našle na rimskem pokopališču v Solnemgradu, ste tudi dvé s pasjo glavo; od ene si nasprotnik upa reči, da je egiptovski Anubis, od druge pa nobene razlage ne pri-

¹⁾ Muratori Thesaurus inscriptionum tom. I. str. 24.

²⁾ Herodian. I. VIII. Tertullian. Apologet. 24, ad nationes I. II. 8.

NOVICE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v saboto 14. aprila 1855.

List 30.

Koliko vrednost ima sadje gledé na njegovo redivno moč?

Gosp. Frezeni je v časniku za nemško gospodarstvo natanko oznanil obstojne dele mnogoverstnega sadja, jagod in grojzdja, in povedal, koliko sladkora, kislega in beljakca ima ta in uni sad v sebi.

Iz te natančne preiskave sledi:

1. da proste kisline je največ v jagodčistem sadju, manj pa v sadju s košicami in peškami; da

2. tiste stvari, ki je jajčnemu beljaku enaka in ktera redi človeško truplo, je v vsem sadju celó malo. Ni tedaj misliti, da bi samo sadje móglo človeka rediti, zakaj sila veliko bi ga mogel povziti, da bi mu kaj zdalo; če, postavimo, bi hotli, da bi nam sadje toliko teknilo, kakor eno jajce, katero 45 gramov *) vaga, bi mogli snesti za 585 gramov češinj, za 600 gramov grojzdja, za 960 gramov kosmačev, za 1135 gramov ternjolic (bodečega grojzdica), za 1925 gramov (tedaj skor 4 funte) rudečih hrušk. Koliki razloček!

3. Sadje se po tem takem ne more prav za prav prištevati redivnemu živežu, ampak le tistemu živežu, ktereга učeni možje imenujejo živež za pljuča, za sopenje. Gledé na to lastnost, nadomestuje 1 funt cukra ali 5 funtov krompirja

6 funtov češinj,	10 funtov ternjolic,
6 „ grojzdja,	11 „ breskev,
7 „ kosmačev,	14 „ ribezlja,
9 „ tofeljnev,	14 „ malinc,
10 „ rudečih hrušk,	18 „ sliv,
10 „ mirabelic,	20 „ rudečih jagod,

ali, z drugimi besedami reči, toliko funtov teh sadežev bi mogli povziti, da bi toliko zdali, kolikor zdá 1 funt cukra ali 5 funtov krompirja.

4. Po vsem tem je očitno, da sadje spada v versto tistega živeža, ki človeka hladí in vročega okrepčava, pa ga tudi v mnogih boleznih ozdravlja, ne pa v versto mesa, sočivja, žita, krompirja in družega živeža, ki prav za prav človeka redi. Zato poprašujemo tudi le bolj po takem sadju, ki se okusu prilega, in ga le bolj po tem dražje plačujemo, ne pa po tečnosti in redivnosti njegovi.

Nekaj od obdelovanja vinogradov in od pridelovanja vina.

II.

Da bo pridelano vino, kar nar bolj mogoče, in veliko bolj od doslej žlahno in dobro.

(Dalje.)

Grojzdje za vino ni nikoli prezrelo. To terdijo vsi skušeni vinoredniki po vsem svetu enoglasno. Če bolj je grojzdje zrelo, manj ima vodenih stvari v sebi, in če manj ima vodenega, bolj je žlahno, boljše je, in torej je za vino vselej boljše, da je grojzdje

bolj namest da je manj zrelo. Tudi pri takem čakani kar le samo grojzdje tiče, nič zgube ni, ker popolnoma zrele jagode imajo tanjše leskine, in je v jagodi vse sok, kar je prej še veliko sirovega in mesnatega bilo, in dajo take jagode več vina in manj tropin od prej. Zguba na takem grojzdji je le po tatvini in po živalih.

Ker pa vse to še tako resnično, vidno in prepričljivo skazovanje in svetovanje nič ne pomaga, da bi se požrešni ljudje in nespametni vinoredniki dali pregovoriti in boljši red in navado o branji grojzdja vpejljali, in je vendar veliko ležeče na pridelanji boljšega vina, kar bi lahko bilo, da bi se slovilo in v prodaj šlo, in bi čast in velik dobiček deželi dajalo: je kar zlo želeti, da bi od vikšega vladstva postava dana bila za branje ali terganje grojzdja, ktera postava bi se mogla zvesto spolnovati, in vsi bi se mogli po nji ravnati. Na Avstrijskem in Ogerskem imajo staro hvale vredno navado, ki se je vsi brez godernjanja zvesto deržé; na Nemškem pa pri Rajni, na Hesenškem, Nasavskem itd., kterih vina so tolikanj sloveče in drage, imajo postave modre in pametne, po kterih se grojzdje vsako leto bere. Naj bi tudi pri nas tako bilo, ker pridelovanje vina spada ne le v posamezno, ampak tudi v deželno gospodarstvo, in upamo, da bo taka postava še za potrebno spoznana in dana.

2. Ni pa še zadosti za žlahno vino, da je grojzdje popolnoma zrelo, ampak se mora tudi še v lepem vremenu brati. Na umnem in pravem branji je za dobro in žlahno vino veliko več, kakor si kdo misli, ležeče. Zatorej v tistih krajih, kjer posebno dobre vina pridelujejo, na Avstrijskem po stari lepi navadi, po Nemškem pri Rajni pa po dani postavi ne smé nobeden brati, dokler dežuje, in dokler se grojzdje po dežji popolnoma ne osekne in ne osuši, in dokler je rôsa na grojzdji; in še zvečer iz enacega namena nehajo berž ko sonce za goro zaide. Zakaj to? Zato, da voda v vino ne pride, ki vino oslabí in pokazi, da ni žlahno. Smo zgorej povedali, da, če je manj vode v vinu, boljše je. Neizrečeno veliko pride že po rôsi vode v grojzdje, koliko več pa še le pri dežji! Naj se tedej naši vinoredniki pri branji po tem ravnajo, da bodo iz zrelega grojzdja žlahno vino, ne pa vodenega napravili.

3. Naj, kadar beró, ako je mogoče, nar boljše grojzdje posebej beró in od manj dobrega ločijo, vsaj tisti, kteri imajo veliko pridelka, če hočejo nekaj posebno dobrega in žlahnega vina imeti, ki ga bodo lahko dražje prodali. Ni tukaj govorjenje od bolj ali manj zrelega grojzdja, ker nobeno naj se ne bere, dokler dosti zrelo ni: ampak od popolnoma zrelega grojzdja govorimo, med kterim je pa vendar nektero boljše od družega. Ima kdo veliko lepe tičine, beline, primorščine, kraljevine, mozmlemine, javorja, naj od teh nar lepše, bolj redke grojzde odbere in v poseben sod tisti sok dene, kteri po drozganji rad teče, ali pa nekaj žlahne černine vmes, če je; ali pa zeleniko vso posebej, če je dovolj ima, drugo bolj borno pa vkup; nar slabše pa,

*) 1 gram je po naši apotekarski vagi 13 granov in pol.

postavimo, lipino, in kar je nagnjitega ali v otišji, v gošči, za domačo rabo posebej. Tako bo tudi naš dolenski marun začel sloviti in v dober prodaj iti.

Tukaj se nam ponudi priložnost, tudi še nekaj od mnenja tistih govoriti, kateri pravijo, da zlo gnojni vinogradi dajo bolj debelo in manj tanko in žlahno vino. Ni tajiti, da je to nekoliko res, pa: 1) gnojni vinogradi dajo veliko več vina od ne gnojnih, to nadomestuje, česar tam manjka; 2) tako grojzdje naj se pa še bolj zori, da bo vodeno stvar bolj zgubilo, in če je tako vino o novini malo bolj debelo, bo ostaričeno vendar vso pravo žlahnost dobilo. Ako se namreč tak vinograd na zadnje, ali en teden pozneje po drugem v lepem vremenu bere, bo vino iz njega veliko pri boljem.

4. Po vsem tem naj se vino v dobri posodi in čedno hrani. Smerdljiva posoda pokazi tudi nar boljše vino, in umen gospodar ne more v tem nikoli zadosti skerben biti. Naj se stara in izpraznjena posoda dobro posnaži in do dobrega posuši; če je pa nova, naj se umno in dobro zakuha, da bo dober duh dobila in vso sirovino zgubila. Vinske posode naj se samo za vino in za nič drugzega ne rabijo, in naj na suhem in v senci bodo, dokler praznujejo. Za kislino kakošno kad imeti, potlej pa za grojzdje, ne gré, ker les se napije kisline, ki je ne zgubi, vinu jo pa oddá. Ravno tako je napčno v vinskem hramu vino in pa zelnato ali repno kislino v kup imeti, in še tudi korenja, krompirja, opresnega zelja in repe, dišečih rož, jabelk, žita, ali kaj drugzega tacega, posebno smerdljivega ne; ker vse take dišave vino na se vleče, ki ga kvarijo. Tudi sicer bodi v vinskem hramu čedno, snažno in suho, po tleh pometeno in pajčevina oderzana, ker žlahno vino je vredno take čednosti.

(Konec sledí.)

Gospodarska skušnja.

Žaganice varujejo krompir gnjilobe.

Skozi 3 leta se poterjujejo, kakor „landw. Jahrb. aus Ostpreussen“ naznanjajo, mnogim nemškim gospodarjem žaganice (Sägespänne) tako dobro pri krompirji, da jih živo priporočajo kot gotov pripomoček zoper krompirjevo bolezen. Pomoč je res lahka, dober kup, in skušnje vredna — ali pa je tudi gotova, kakor pravijo, mi iz lastne skušnje še ne vemo. V vsako jamico, kamor se krompir sadi, se pred verže perisče žaganic, — to je vse. Med žaganicami pa so tiste od jelke naj bolje; tudi stare so boljše kot frišne. Naj se poskusi! Gotovo je, kakor smo že lani na drobno razložili v „Novicah“, da žaganice so posebno dober gnoj, tedaj na vsako vižo prav pridejo njivi, toliko bolj pa, če je res, da varujejo ljubi krompirček gnjiline.

Starozgodovinski pomenki.

Slovenščina v starem času.

Spisal P. Hieinger.

6. Ali je v starem času med Donavo in jadranskim morjem bilo katero ljudstvo slovenskega rodu?

(Dalje in konec.)

c) Lastne imena že kdaj tukaj navadne.

Mnogo lastnih imen, od zemlje in krajev, od hribov in vod, od narodov in oseb, ktere se nahajajo na sedanji slovenski zemlji, ima nenavadne korenike v sebi; ugibali so marsiktere semtertje, dokler ni globokeja znanost slovenskega, dalje tudi sanskritskega jezika in basnoslovja luči donesla, v čemur se je gosp. Terstenjak obilno tru-

dil, in se še trudi. Po takem pojasnovanju je spričevanje, da je bila sedanja slovenska zemlja že v starem času stanovališče Slovincov, veliko gotovost dosegla. Tukaj sledijo nekaj drugačne, nekaj gosp. Terstenjakove razlage.

Nar pred naj bodo na versti imena gor in hribov. Hribje med Koroško in Štajarsko v severji se imenujejo še zmiraj Tauern, in gotovo so mogli že v starem času ime Taurus imeti, zakaj ime Tauriščanov sploh jemljejo zemljopisniki od teh hribov; vendar kdaj so hoteli le celtiško koreniko tor hrib, tarv bik, za veljavno imeti, dasiravno je tudi slovenska tur, in sploh indoeuropejska tar, dar ravno tako pomenljiva. Alpes Juliae, hribje med Kranjsko in Goriško, dalje Hrušica in Snežnik, so se razlagale po Juliu Caesaru, pa jim je tako lahko slovenska korenika podložiti! Še se veli en del od njih Jelovica. to je, od jelovega gojzda; pa še bližje je korenika ul, jul, vol, enaka koreniki tur, bik. Carvancas in Carusadius, pred ko ne tudi Ocra imajo koreniko ne v celtiški, ampak v enako dobri slovenski besedi kar, čer, verh. Phlygadia, katero Strabon jadranskemu morji nasprot stavi, je pač po legi in po imenu današnji Blegaš, ker se od deleč bel kaže. Mons Cetius bi utegnil v slovenski besedi gojzd tako imeti korenino, kakor v celtiški coit, coid, ker oboje ima enak pomen.

Naj sledijo imena rek. Te imena, kakor gosp. Terstenjak na nekem kraji omenja, imajo rade svoje korenike v besedah, ktere pomenijo gibanje in premikanje; pa rade se tudi ravnajo po lastnostih vode, kakoršno reke točijo. Po takem ima staro ime Dravus, Drava, izpeljavo od tod, ker močno dêre; Savus, Sava, od tod, ker svoje valove naglo naprej suje, ali pa ker je čista njena voda, in se dobro skoz njo sije, in Murus, Mura, od tod ker ima bolj temno ali černo vodo, kar zaznamuje stara korenika mur. Tudi ime Nauportus ima morebiti svojo prvotno koreniko ondi, kjer Neva in Nevljica; morebiti se je iz nevoda, ribške mreže, v latinskih ustih popačilo. Corcoras, Kerka, opominja na krak, žabjo zalego, ali na božanstvo Kraka, katero je z indiškimi Škandatom enako. Od kod, ker do zdaj niso še nobene poterdili, je po takem imenovana reka Colapis, Kolpa? Ker so v starem Iliriku Pelazgi naseljeni bili, na pol semitišk narod, bi se utegnilo misliti na hebrejsko besedo koph, ktera pomenjuje okoli teči, in ima sorodnico v greški κόλπος, ovink, zaliv; Kolpa zares velike ovinke dela v svojem teku pri Osilnici, Tergu, Preloki, Metliki in Karlovcu, in preden se pri Sisku v Savo izlije, se po ravnini še tudi veliko semtertje vije. Po gosp. Terstenjakovem dokazovanju pa imajo lastne imena rade kaj mitološkega, reke zlasti se ravnajo po Šivatovem biku, in tedaj imajo imena Save, Drove in Mure svoje korenike tudi v besedah dar, sav, mur, ktere vse zaznamujejo vola ali bika, pa so vse tudi v zvezi s pomenom vode, ker zaznamujejo vse neko premikanje. V celtiškem ali katerem drugem jeziku za take izpeljave ni nikjer mesta.

Enaka je tudi z imeni starih dežel in narodov, da se po gosp. Terstenjakovi razlagi dajo iz slovenskih, ali pa tudi iz sanskritskih korenik lepo izpeljati. Tavriski so imenovani po slovenski besedi tur, vol, hrib; Norikum in Noričani so klicani po sanskritski besedi nar, po naše nor, mož; Pannonia in Panonci po sanskritski besedi pan, kupec ali tergovec; Karni spet, če njih ime ni bilo iz Galije prinešeno, so se veleli po koreniki kar, čer; Latovici so dobili ime po latu ali lotu, mitološkem indiškem cvetu, na katerem se Brama sedeč upodobuje; Japodi so prejeli svoje ime po koreniki ap, jap; ker po staroslovenskem je vapa voda, in japa bik, poslednje je še v nekterih krajih znano. Tudi ime Ilirov ni toliko po basnoslovskem Hillu razlagati, temuč po besedi il, ul, vol. Te imena so včasih po greškem razlagali, pa vse tisto tolmačenje je bilo le prisiljeno; na pr. Noricum iz besed ἐν ὄροις.

NOVIČE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Teč XIII.

V Ljubljani v sredo 18. aprila 1855.

List 31.

Naznanilo.

^{sikter} K^o, kak^o. k. krajnska kmetijska družba že več let br^osi Eur^očila deli murbine drevesa maloprem ož^ono t^o etom in učiteljem ljudskih šol na Krajns^o, tako hoče zdaj za pomnoženje in povzdigo sadjoreje tem tudi brez plačila dajati divjakov iz svojega verta.

To dá podpisani odbor vsim malopremožnim kmetom in pa učiteljem po deželi s tem pristavkom naznanje, da naj vsakdo, ki želi divjakov zastonj dobiti, se oglasi pri gosp. dr. Strupi-u na družtvenem vertu na spodnjih Poljanah.

Pri ti priliki se tudi naznanilo ponavlja, da se murve in cepljene sadne drevesa vseskozi po določeni ceni na družbinem vertu dobivajo.

Glavni odbor c. k. krajnske kmetijske družbe v Ljubljani 12. aprila 1855.

Koliko sol goveji živini pri pitanji tekne.

Gosp. Lanner na Koroškem slovi kot eden prvih živinorejcev našega cesarstva. On je izredil že tisuč in tisuč lepo pitanih goved, in je skusil več, kot sto družih živinorejcev skupej. Med mnogimi drugimi skušnjami je napravil tudi le-to, da bi se prepričal: koliko zdá sol pri pitanji goveje živine.

Dvema medloma volama, ki sta vagala okoli 7 centov mesarske teže, je dajal le dvakrat na teden zvečer po 3 lote soli (vsakemu) skozi 2 tedna; povžila sta skupaj ta čas na dan okoli 34 funtov žlahnega sená. — Potem jima je skozi 10 dni vsaki dan 3 lote soli dajal, in že sta za toliko raje jedla, da sta na dan povžila 40 funtov sená; še 9 dni potem jim je vsaki dan ravno tisto meró soli dajal, in snedla sta ta čas po 46 funtov sená; ravno to mero soli (vsaki dan 3 lote) jima je dajal še skoz 11 dni, in še raje sta jedla, tako, da sta potrebovala 51 funtov merve na dan. — Potem jima je dajal skoz 18 dni dvakrat na dan po 3 lote soli in pri ti meri (6 lotov soli na dan) sta prišla na blizo 56 funtov sená na dan. Ko jima pa je skoz naslednjih 5 dni po trikrat na dan 3 lote soli dajal, sta pa snedla le 51 funtov sená. Ta mera (9 lotov na dan) je tedaj prevelika bila, in začel jima je spet le po 2 lota na dan skoz 16 dni dajati, in spet sta, kakor popred, snedla na dan nekaj čez 51 funtov merve.

Iz tega se vidi, da vsakdanji povžitek klaje se je od 34 funtov sená po soli, enkrat na dan dajani, pomnožil na 51 funtov, — pri dvakrat na dan dajani pa na 56 funtov, — ko pa je začel trikrat na dan (po 3 lote vsakbart) soli jima dajati, sta manj jedla in le 51 funtov sená povžila.

Kaj pa sledi iz teh natanko izpeljanih skušinj? Pervič to, da sol veliko veliko pomaga živino rediti in spitati, ker pomaga želodcu, da hitreje in bolj popolnoma prekuhuje klajo, zlasti pa grobo, terdo seno ali slamo. Drugič pa, da kakor prava mera soli je živini tečna, je nasproti preobilna le potrata in še škoda.

Nekaj od obdelovanja vinogradov in od pridelovanja vina.

(Konec.)

III.

Da se vino, kar je nar bolj moč, v dnar spravi.

Le skerbite vinoredniki, da boste veliko in prav dobrega in žlahnega blaga pridelali; dobro blago se bo lahko in dobro prodalo; le skažene, vodene kapljice se ljudje bojé. In zdaj je to treba tolikanj bolj skerbeti, ker so iz družih krajev in dežel, iz Avstrijanskega, Ogerskega in Horvaškega dobremu blagu vse poti odperte. Če ne boste posebno, in še bolj od doslej dobrega blaga v prodaj stavili, kupca ne bo, razun v sili, ko vina drugod zavolj tertne bolezní zmanjkuje. Naj nobeden ne reče: „Če ga ne bom mogel prodati, ga bom pa sam pil“ — takošna kupčija pa pelje na kant. Dragi naši Dolenci in vinogradniki! verjemite, da veliko več od doslej bi vi lahko vina prodali in boljše stali, če bi le prav hotli. To bodi pa tudi našim dragim sosedom Vipavcom in spodnjim Štajarcom rečeno, in vsim, kateri so dozdej po ne dobri navadi grojzdje brali in bi z boljšo navado lahko boljšega, in s pravo umnostjo ga tudi več lahko napravili.

IV.

Drugih svojih pridelkov zraven vina ne zanemarjati.

Kjer vino raste, je življenje v marsikakošnem oziru prijetniše memo družih krajev. Pa vino tudi marsikoga lahko premoti, da se vés le va-nj zamisli in druge svoje prihodke zanemari. To je napak in ne smé biti. Naši vinorejci imajo večidel zlo rodovitno zemljo in torej memo vinogradov lahko tudi še veliko družih lepih pridelkov imajo. Se vé, da brez dela in terpljenja tudi njim ne bodo pečeni tiči v usta leteli, kakor drugim nikjer in nikoli ne. Pa dozdej so Dolenci, razun poslednjih let, čeravno se je v dolgem miru ljudstvo zlo pomnožilo in so tudi zemljišča zlo, bi rekel, preveč razkosene, s svojimi lastnimi pridelki izhajali in živeža niso iz družih krajev potrebovali. To se brez posebne pridnosti posihmal ne bo dalo več storiti, ker davki so večí, potrebe ljudi tudi večí, in še marsiktere druge okoliščine so, ki jih tukaj ne bomo razkladali. V poprejšnih stoletjih so bili ljudje z malim in le skoraj s samimi domačimi stvarmi zadovoljni, vse je bilo bolj priprosto; otroci so od svojih starih nekako neskerbnost podedovali, in pa delajo po stari navadi brez misel, kar je tačas morebiti brez velike škode bilo, ker še ni bilo cest na vse kraje, in manj ljudi in manj barantije in manj potreb. Ali zdaj je to vse drugače, tedaj tudi mi pri stari šegi in pri starem kopitu ne smémo in brez velike škode ne moremo ostatei. Dolenci imajo ne zlo malo rodovitnega polja, in v več krajih dovelj lepih travnikov. Polje potrebuje pa dobrega obdelovanja, globocega oranja in gnoja, in se dá z gnojem in z dobrim obdelovanjem prisiliti, da dvakrat in trikrat več rodi od dozdej. Gnoj je pravi živelj vsaktere rasti; pa gnoja imajo

dovelj, če ga le hočejo poiskati in pripraviti, ker skoraj vse, kar je okoli njih, je gnoj, sparstenina, livada, hlevi, dvor, meje, lapor, cestno blato, roževje, pepel itd. Travniki niso nič oskerbovani; če bi se oskerbovali, bi jim dajali še enkrat toliko in še več dobre klaje; bi po tem, če bi s klajo po umnosti prav ravnali, še enkrat toliko in še več živine lahko redili, in bi si pri taki, posebno hlevni reji, veliko veliko dobrega gnoja napravili. Koliko bi vse to drugo pri drugem zneslo! Kdor ima pamet in želi v dobrem stanu biti, naj poslušaj! To je resnica, to je dober nauk, ki ga ni zaničevati. Če bi vinorejci zraven svojega vinograda svoje polje, svoje livade in košenine bolj obdelovali, bi imeli ne le vina, ampak tudi žita, sočivja, živine, mleka in masla dovelj, bi imeli zmirej kaj prodati, bi bili gospodarji v dobrem stanu, premožni in srečni in v časti povsod. Da pa se vse to zgodi, je, kakor smo že rekli, prva potreba, da spoznamo, da časi so drugačni od nekdanjih, da tedaj tudi gospodarstvo mora drugačno biti. V to spoznanje naj se pred vsim vrinejo tudi naši vinorejci — vse drugo bo sledilo potem tako rekoč samo po sebi. Zalokar.

Gospodarske novice.

Iz Banata. Ogeršici je zimski mraz zlo škodoval. Povodnji so polju silno škodo napravile; po razlivih Maroša in Bege je blizo 500 oralov pšenične setve poškodovanih; mnogo čed je konec vzelo. Sicer pa polje, ki ga ni voda poškodovala, prav lepo stoji.

Iz Jacigije na Ogerskem. Ozimina, posebno ogeršica in pšenica, obetate obilen pridelk. Ker je vreme (sred sušca) še zmiraj slabo, ne moremo začeti na polji delati, kakor smo druge leta že ta čas delali. Verh tega pa pomanjkuje gospodarjem tudi že klaje, ki so jo pozimi trčili brez pomislika: ali ne bo sušec z repom vil, in tako mora živina zdaj stradati ali pa s plesnjivo in iz vsih kotov pobrano klajo za ljubo imeti. Nasledek take klaje se je že očitno pokazal v neki čedi, kjer jih je izmed 600 brejih ovác že 310 zverglo.

Iz Livorne na Toškanskem. Žalostno je viditi, če v taki deželi, ki je kdaj toliko vina pridelovala, da niso vedili kam z njim, se zdaj napravljajo mnogotere brozge, ki imajo božjo kapljico nadomestovati. Ola (piva) ni nikoli preprosti Lah pil, pa tudi zdaj ga ne pije, ker je dražji, kakor je pred vino bilo. Žganja pa, hvala Bogu! naš kmet še ni vajen. Za tiste brozge pa, ki jih narejajo iz vina, cukra, sterdi, želoda, ječmena, vinskega kamnja, dišečih cvetic in nekega kvasú, pa nobeden ne mara; čeravno niso zoperne in tudi ne škodjejo, so vendar vinu tako malo podobne, da se ljudem ne more za zlo jemati, ako pravijo, da to je „medicina“, ne pa vino. Vina iz sadja pa tudi pri nas ne narejajo. In tako je lahko verjeti, kako vse zdihuje po dobri vinski letini, in milo gleda terto, ktera žalibog! v mnogih krajih že spet znamnja boleznih razodeva.

Na Krajnskem kaže sadno drevje letos tako lepo in tako bogato, da že mnogo let ne tako.

Pristavek k spisu „Slovenščina v starem času“.

1. Latovski jezik.

Ko sem pisal besedo od latovskega jezika, nisem dalje mislil kakor na podobnost glasú te besede s starim imenom ljudstva panonskega. Spis gosp. Terstenjaka v 26. listu „Novic“ me je obudil dalje misliti, dopis bližnjega prijatla pa mi je dal še več spoznati. Sicer bi se latovski jezik komu utegnili otročarija dozdevati; pa morebiti je v

njem kaj več kot otročarija. Nekaj posebnega je namreč res to, da je ta jezik med ljudstvom, zlasti med pastirji na Kranjskem, povsod znan, dasiravno otroke večkrat kregajo zavoljo tacega, kakor pravijo, pregrešnjega govorenja. Je pak latovski jezik narečje, iz navadnega jezika s pristavkom tihnice *l* in zloga *te* spremenjeno; v zglede bodi imenovani dopis prijateljske roke:

„Litičastite lodgospote lošterfajmote!
Liditeprite lanate lirhepíte, liníte lojsebote lipre
lačakolate, liníte lesete lovskolate lanate liteučíte. Iralte lejete
lovskilate lezikjete. Lašvate

latelprijate L. Szjate“.

To je:

Častiti gospod fajmošter!
Pridite na pirhe, in seboj prinesite kolača, v za
naučíte. To je latovski jezik. ožje latovsko
Vaš prijatelj J. Adnimi olčič).

Govor se v latovskem jeziku, kakor eri Bož zglede kaže, tako prestvarja, da se vsaka beseda iz treh delov na novo sestavlja: 1) Je čerka *l* s poudarjeno glasnico in zadnjim koncom besede; 2) prednji konec besede s poudarjeno glasnico vred; 3) na koncu je še zlog *te*. Kar pri tem govoru na staro basnoslovje opominja, je nar pred pristavek *l-te*, kateri na koreniko *lat* ali *letos* opominja, tisti cvet, ki je indijanskemu božanstvu Višnutu iz popka izrastel, od kterege cveta so se tudi Latoviki imenovali. Po tem je tista okolišina, da latovski jezik je zlasti pastirjem domač; Višnu pa se je v svoji osmi premembi kot Krišna ravno med pastirji in pastaricami svoje mlade doč mudil. Dasiravno je ta jezik nekaki spaki podoben, vendar je pa znan na Gorenskem kot na Dolenskem in Notranjskem, kar ima tudi nekaj važnosti v sebi. Tisto svarjenje, da je latovski jezik nekaj pregrešnjega, uteguje uzrok imeti sicer v tem, da je človeški govor sploh nekaj svetega, kar se ne smé prederzno pačiti; drugi uzrok pa bi znal biti tudi na tem, da je ta govor nekak ostanek starega basnovérstva.

Sicer je še neko drugo spakovanje jezika med nižjim ljudstvom znano, kjer se pri vsakem zlogu tihnica *p* z dotično glasnico pritikuje; na primeru iz pred imenovanega dopisa:

„Kteperipi jepexepik jepe papa topo, tepegapa jepex nepe vepem. Jepe sepe nepekepe drupugepe sorpotepe jepexipik, papa sepe gapa nepe moporepem spopomnipitipi“.

To je:

„Kteri jezik je pa to, tega jez ne vém. Je še neke druge sorte jezik, pa se ga ne vém spomniti“.

Jez pa tudi od tega več ne vém, razun ako to misel pristavim, da pritikovanje čerke *p* uteguje v zvezi biti s starim imenom Panoncov. (Konec sledí.)

Za poduk in kratek čas.

Deset vodil za življenje.

Svetu znani in sila bogati Barnum v Ameriki je v svojem življenjopisu, kterege je nedavnej natisniti dal in za kterege je od bukvarja 75.000 dolarjev plačila prejel, razglasil poduke, kako naj človek ravná, da pride pošteno k premoženju. Deset jih je: 1) Izvoli si vselej take opravila in tak stan, za kterege imaš prirojeno zmožnost in pravo nagnjenje. 2) Bodi vselej mož beseda. 3) Izpeli vse, česar si se lotil, z vso svojo močjo do konca. 4) Ne vživaj nikakoršne pijače, ki te upijani. 5) Z Bogom začenjaj vse in ne obupaj nikdar, pa tudi po nemogočem ne hrepeni. 6) Nikar se s svojim premoženjem v preveč špekulacij ne spuščaj. 7) Izberi si za vsako opravilo prave ljudi. 8) Razglašuj svoje blago in ne stavi luči pod mernik. 9) Ne bodi potraten, in glej, da so tvoji dohodki vedno večji kot pa stroški, ako pri tem zamoreš tako živeti, da ne stradaš. 10) Ne zanašaj se nikdar na druge.